

8

ТЕМАТА
НА ОСЕМ

Връзката между китайската
„Книга на промените“, календара на
българите и народните празници
според Георги Велев

Дао на българския календар

Мария Бончева

ОСНОВА:

*Ин и ян
всеки ден*
стр. 26

СРАВНЕНИЕ:

*Наша книга на
промените*
стр. 32

ТРАДИЦИИ:

*Смисълът на
празниците*
стр. 36

„Гледам го,
а не го виждам...
Слушам го,
а не го чувам...
Пипам го,
а не го улавям...“
„Дао дъзин“

■ ТЕМАТА...

Зашо на места бабите казват, че по Еньовден природата инясува? Кои били са янъови? И как дреянокумайското учение на И дзин би могло да обясни празниците в нашия народен календар и тяхната подредба? Изследователят Георги Велев прави връзка между календара на старите българи, философията на И дзин и народните празници. Трите пасват едно в друго като зъбчани колела. Нима е възможно това? И тъй като започват с много въпроси, следват и много отговори – неочеквани, но с привкус на изконна мъдрост. Хем източна, хем нашенска, хем общочовешка.

Хармония на контрастите

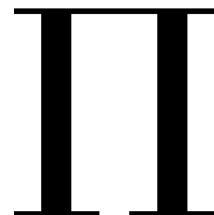
*Древните са съществували в органично единство
с Великия космически ритъм на ин и ян.
Умеeli са да извлечат полза от него.*

Георги Велев е роден в София през 1941 г., но живее в Асеновград.

Завършил е руска филология. Работил е в Асеновградския исторически музей. От 33 години изследва философията, историята и етнографията на Далечния изток. Занимава се с бойни изкуства още от студент. Създател е на българско бойно изкуство. Дългогодишен ездач. Макар че не е дипломиран учен, Георги Велев впечатлява с високата си ерудиция и откривателски хъс.

Георги Велев е автор на няколко книги, но последният му труд „Народният календар и неговите празници“ е квинтесенцията на изследователските му търсения.

ролетта е в разгара си. Денят расте, светлината става все повече и повече. Живителната сила увлича своята мощ, природата избухва. Все по-видимо в пищност и зеленина. Ако погледнем над този момент на природно величие от гледна точка на движение на енергии, картината би изглеждала по следния начин: ян - светлата, положителна, мъжка, активна енергия, нараства. Нейният изграждащ и сътворяващ характер кара листата да зеленеят, растенията да връзват плод, слънцето да пече все по-силно. Същевременно ин - тъмната, отрицателна, женска, пасивна енергия – намалява: нощта и тъмнината стават все по-малки.

Така ще бъде до началото на лятото,

когато в момента на лятното слънцестоеене и най-дългия ден ян ще е достигнала своя апогей – пълна и томална мощ. Ин ще се е „свила“ максимално. Тогава тя е най-малка по обем - нощта е най-къса, тъмнината - най-малко. Но подобно на семето, което въпреки нищожния си размер е концентрирало в себе си целия потенциал на Вековния ъб, именно в този момент ин е и най-потентна, най-жизнена. Точно както в изображението на ин и ян - бялото заема цялата половина на кръга без малката пулсираща черна точкица в него. Тя не може да не е там.

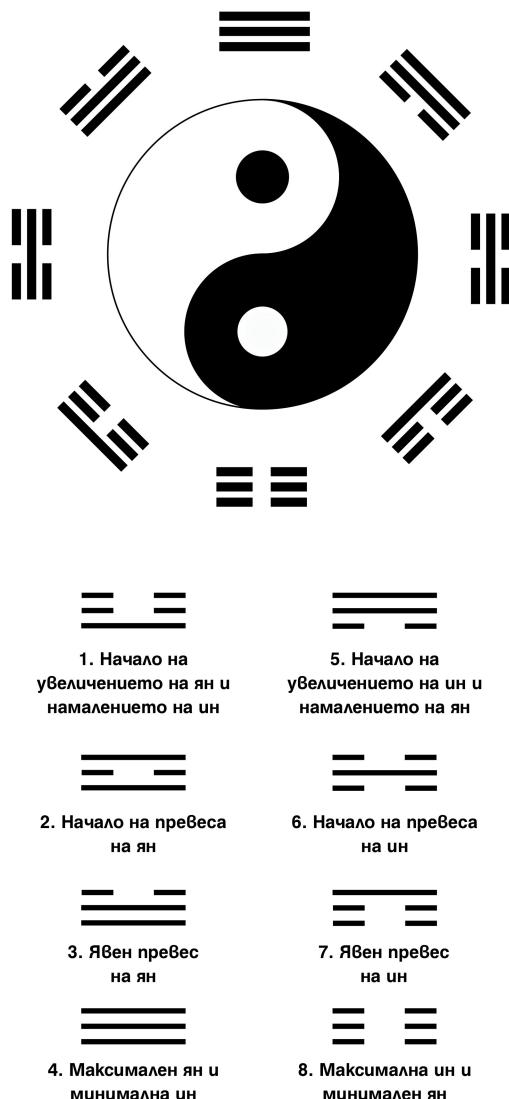
КАПЧИЦА СВЕТЛИНА

Дори в моментите на най-много светлина капчицата тъмнина е есенциално важна, за да поддържа баланса на съществуването, на Космоса и битието. Това, разбира се, е валидно не само в контекста на годишния кръговрат на сезоните и слънцето, но и за всяка друга сфера на макро- и микрокосмоса.

От следващия ден нещата плавно започват да се променят. Денят намалява, нощта расте - светлата, положителна, мъжка ян отдава от обема и силата си, същевременно концентриращи жизнеността в себе си. Докато тъмната, отрицателна, женска ин подобно на покълващо семенце започва да излъчва жизненост, за да може да расте на обем. В деня на есенното равноденствие светле всепроникващи енергии постигат баланс. Логично следва ин да продължи да нараства, докато разгърне цялата си мощ и завземе с тъмните си крачки целия полу-кръг. В този миг, зимното слънцестоеене, ян е най-малка по обем, но сега именно е най-жизнена и витална. От нулевия час цикълът започва отначало.

Ин и ян никога не са в покой. Те постоянно се допълват и изменят една друга. И така се случва, откакто свят светува. В естествения ход на нещата отношението между ин и ян се мени плавно.

Осемте триграми, основа на 64-те хексаграми, описани в „Книгата на промените“

Непрекъснатата линия е израз на ян енергията, а прекъснатата на ин.

■ ТЕМАТА...

Ин и ян никога не са в покой. Те постоянно се допълват и изменят една друга. В естествения ход отношението между тях се мени плавно.

Резките промени се изразяват в аномалии - стихийни бедствия, войни, болести. Поднесен по този простиичък начин, принципът на взаимодействие между ин и ян е есенциално важен за цялото изложение оттук напатък. Двете енергии се обуславят от две основни състояния: активност и жизненост. Когато активността е максимално проявена, жизнеността е най-малко. И обратното - максималната жизненост същевременно означава минимална активност. Така, когато ян гостигне своята максимална активност и се проявява най-силно, тя е и най-малко жизнена. Същевременно ин е най-малка по обем, т.е. по активност, но пък на върха на своята жизненост. И обратното – максимално активната ин е съпътствана от максимално жизнената ян.

Ин-ян отношенията обуславят по абсолютно същия начин и по-малките цикли. Например пладнето и посоката юг имат максимална ян активност и ин жизненост; нощта и северът - максимална ин активност и ян жизненост.

Кога хората са забелязали този естествен ход на нещата, е много трудно, гори невъзможно да се каже. Но докато днес великият космически ритъм на ин и ян се случва по-скоро покрай нас, като фон на откъснатия ни от природата живот, то дrevните са съществували в органично единство с него. Зачитали са принципите му и са умели да извлечат полза от тях.

Митичният Фу Си се смята за създател на писмеността и откривател на И дзин.

Естествения цикъл на ин и ян Георги Велев открива еднакво добре въплътен в грънокумайската „Книга на промени“ - една от най-древните и значими за човечеството книги, в българския народен календар с многообразните му празници, изпъстрени със своите богати дохристиянски обичаи и обреди, и в календара на старите българи - смятан за един от най-точните в света. Затова и започва да ги изследва - един по един, след това и

един спрямо друг. Материята е сложна и многопластова и в трите случаи има ред няясности, загубили се назад във времето. И все пак, след дългогодишен трущ, той вярва, че е намерил общото кратно между И зин, българския календар и празници.

Но всичко по реда си. Тази тема е тъзел от много части, които ще трябва да сглобим една по една, за да се насладим на цялата картина. Да започнем от най-непознатата.

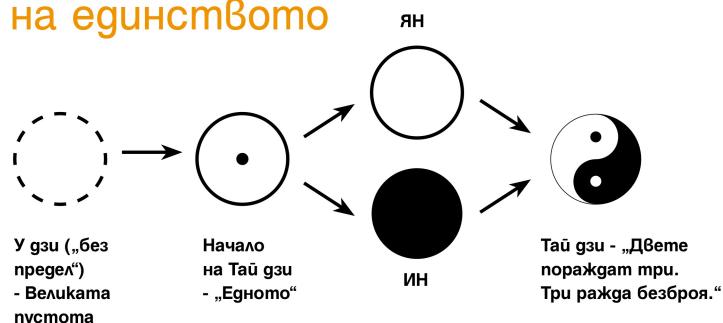
МИТИЧНИЯТ ФУ СИ

Според преданията някъде около 3000 г. пр.Хр. в Китай се появил митичният владетел Фу Си - първият от тримата повелители на Древен Китай. Той дал много знание на хората - музиката, писането, медицината; научил ги да плетат мрежи и да ги използват за лов и риболов. Вярва се, че е видял на гърба на дракон (затова ги наричат и драконовите знаци) 8 триграми – комбинациите от прекъснати и непрекъснати линии, представляващи най-древния познат бинарен код. Също така и една от най-старите представи за дуалната същност на битието. Непрекъснатата линия е израз на ян енергията в цялото ѝ богатство на смисъл, символика и семантика. Прекъснатата, аналогично, е израз на ин. Осемте комбинации между 8-те триграми дават като резултат 64-те хексаграми (Виж таблицата на стр. 27). Те са записани заедно с коментари за значението им в „Книга на промените“ - позната днес още като древнокитайски оракул за гадане И зин. Някога са хвърляли стъблца от бял равнец, за да определят хексаграмите, които да гагам отговор на гаданието. В по-късни дни и до днес това се прави основно с помощта на три монети.

БЕЗБРЕЖНАТА КИ

Ин и ян са неразривно свързаните „съставки“ на ки (или чи, ци) – неизчерт

Как се създава гуагама на единството

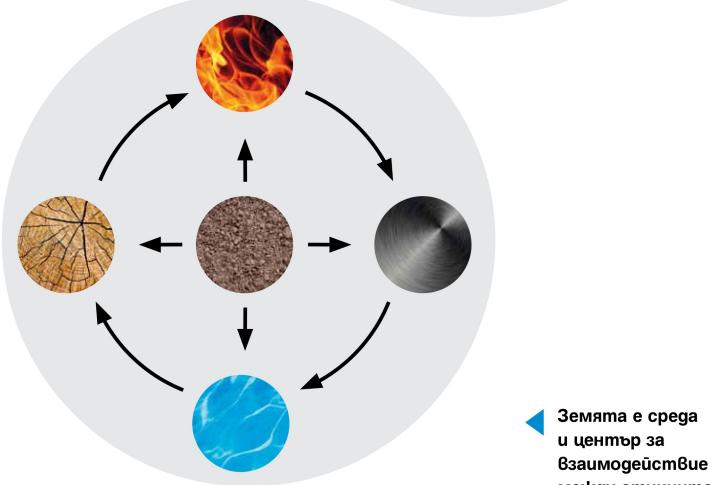
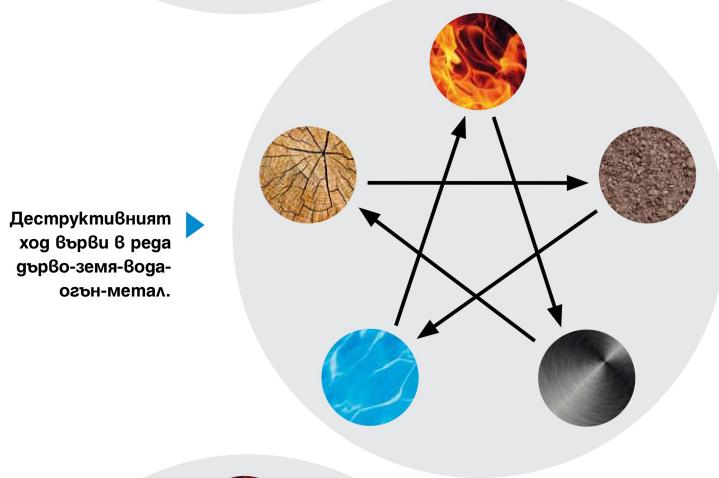
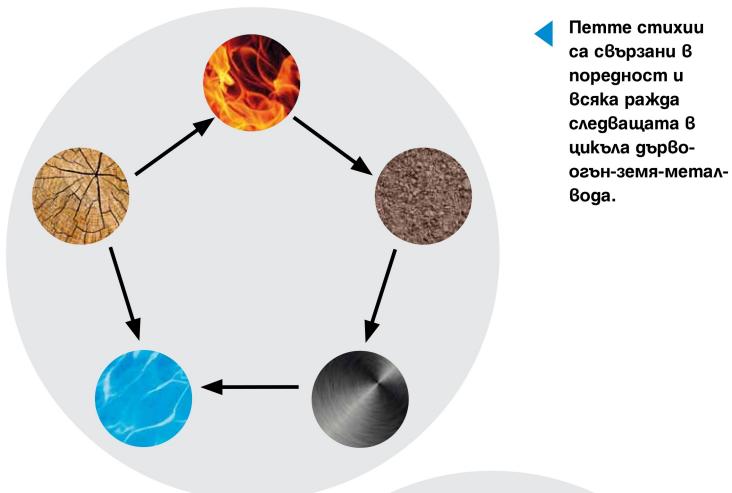
паемата, основополагаща универсална жизнена енергия. Тя образува основата както на физическия, така и на психическия живот на човека. Невъзможно е да се назове нико един феномен, разглеждан или поне назован от древните източни мъдреци, субстратът на който да представлява нещо различно от ки. Ки бива външна - в природата, и вътрешна - в човека.

Според източната философия всичко, което човек вижда и не вижда, е ки. Тя е неразривно свързана с небето и земята, с четирите сезона, с посоките. Но ки не е самопораждаща се. Тя е първата „рожба“ на Дао - Великия предел, пустотата. Дао е отвъд ума, то е непознаваемо, неописуемо. Дао гори не е нищо, защото в момента, в който го наречем „нищо“, вече го припозиваме до дуалния свят на противоположностите. „Дао е първооснова на всичко съществуващо, началото на всички началата. То ражда всички неща, но само не може да се прояви. То е безтелесно и безименно,

Невъзможно е да се назове нико един феномен, субстратът на който да е нещо различно от ки.

TEMATA...

Взаимодействия между петте стихии

празно и неизчерпаемо, безкрайно и Вечно. Без да има форма и същност, то в същото време обема в себе си всичко. Дао е още свръхсъзнание в постоянна концентрация. И като такова то е идеалното, непостижимо за човешкия ум начало на целия видим и невидим светът", пише Георги Велев в книгата си „Народният календар и неговите празници“. Много култури и философии имат своя еквивалент на Дао - неописуемото, всеобхватното, всесържащото.

Ако си представим Дао или абсолютно като един празен лист, то появата на ки може да се изобрази като кръг. Самото му оформяне вече довежда противоположностите - Вънре и Вън, пълно и празно. Това е и началото на света на дуалността, който всички ние толкова добре познаваме.

ПЕТТЕ СТИХИИ

Постоянната игра на ин и ян е обвързана и с теорията за петте стихии. Богата ражда дървото; дървото - огъня; огънят - земята; земята - метал; металът - Богата. И всичко започва отново в същия порядък (виж графиката вляво). Създаването на всяка стихия от предходната се случва на принципа на най-малкото съпротивление. В обратния, деструктивен ход на нещата - всяка разрушава предходната, което е съпроводено от максимален разход на енергия. Богата гаси огъня, огънят топи метал, металът сече дървото, дървото руши земята, земята засипва Богата. Земята е още и средата на стихиите, центърът, където се осъществява взаимодействието между тях. Богата и металът се приемат за ин стихии, дървото и огънят - за ян. Земята е повратната точка между тях, пише Георги Велев.

Всеки сезон е под знака на една от стихиите: зимата е под „онеката“ на Богата; пролетта - на дървото; лятото - на огъня; есента - на метала. Петата

стихия земя е в средата и е „разтворена“ в тях, уточнява Велев.

ВЕЛИКИТЕ СИЛИ

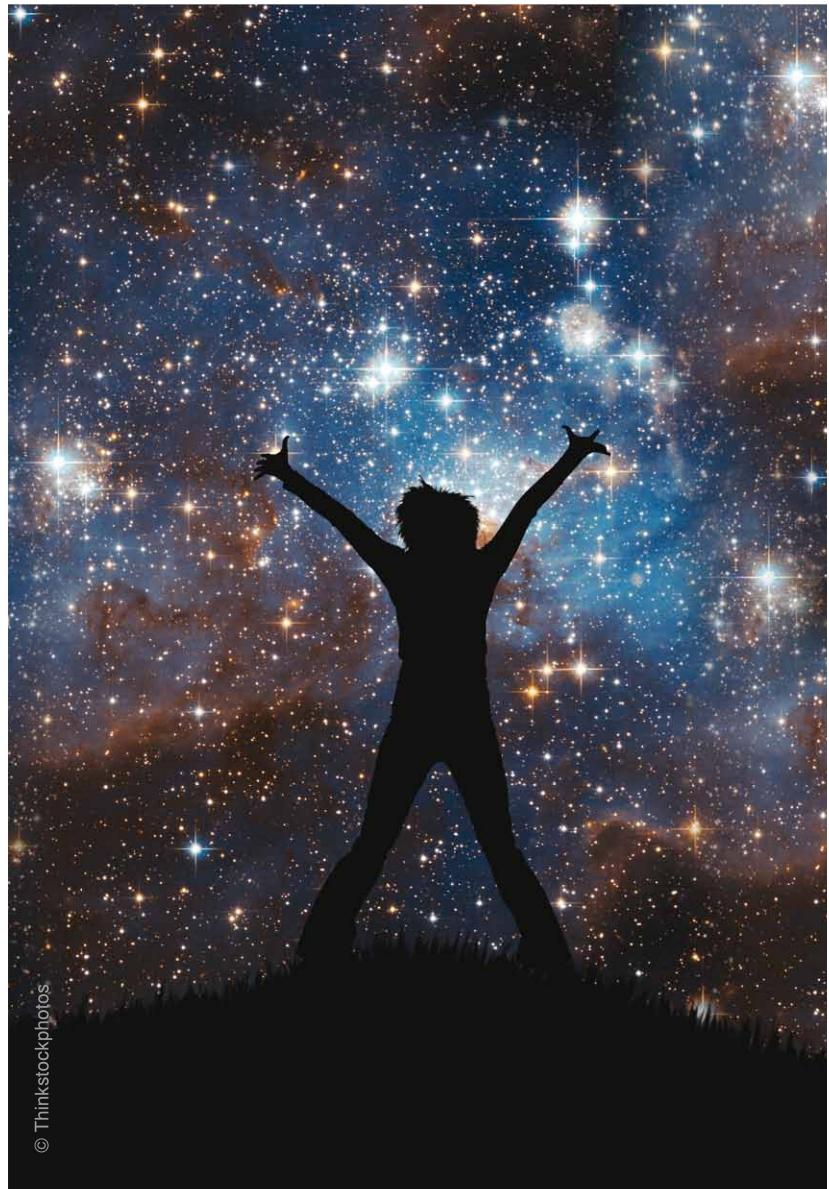
Във Вечния кръговрат на ин и ян според „Книгата на промените“ действат три Велики сили - небето, земята и човекът. Уточнява се, че човекът е по средата.

Това, че е равноправен член в триадата на Великите сили, повишава отговорността на отделния индивид пред обществото и околната среда, подчертава Георги Велев. Хармонизирането на човека с небето и земята е необходимо за неговото правилно включване в техния естествен ход, с което той ще влезе в унисон с движещите сили на света (ин и ян). Това пък ще му осигури поддръжката на ки - единствената вечна, осезаема за човека реалност във Вселената.

Това е накръко основната идея, когдана в „Книгата на промените“. Мисля, че за всички е ясно колко повече от оракул е тя. Както казваше човекът, който пръв ми отвори очите за този бездъден извор на мъдрост, ималианецът Джованни, И дзин е най-висша форма на бойно изкуство. Майсторът на И дзин няма нужда да се впуска в битки, използвайки бойните си умения и изразходвайки много енергия. С помощта на хексаграмите той може да првиши отношенията между ин и ян в дадената ситуация и да изгради стратегията си така, че да доведе изхода в своя полза, без да се налага да влизат в същинска битка. По принципа на най-малкото съпротивление. Колко от хората, осъзнали този принцип на И дзин, са способни да го прилагат на „бойното“ поле на живота, е друг въпрос.

Но га не се отклоняваме от темата. Време е да видим как според Георги Велев старият български календар се вписва във Вечната игра на противоположности. Та гори и отвъд - чак до предела на пределите - Великото Дао.

Във Вечния кръговрат на ин и ян според „Книгата на промените“ действат три Велики сили - небето, земята и човекът.

© Thinkstockphotos

■ ТЕМАТА...

Обредният ни календар, колкото и овехтял да е той в наши дни, с къде позабравени, къде позагубили сакралния си смисъл, къде комерциализирали се обичаи, носи отглас от древни, предхристиянски времена. Коледари, лазарки, бъдникът в огнището, Венци и кумку от цветя, прихванати с червени конци, пресуканите от бяло и червено мартеници. В хода на историята всички тези самобитни езически обичаи са успели да се слеят органично с християнския празничен календар. Поне за това не ни лъжат в училище. Етнологията дава едни обяснения за произхода и смисъла на обредността. Днес обаче ще си позволим да погледнем към нея през различната призма на Георги Велев. Според него вите изследвания всички празници пасват точно в матрицата на календара на древните българи и гореизложените принципи на „Книгата на промените“.

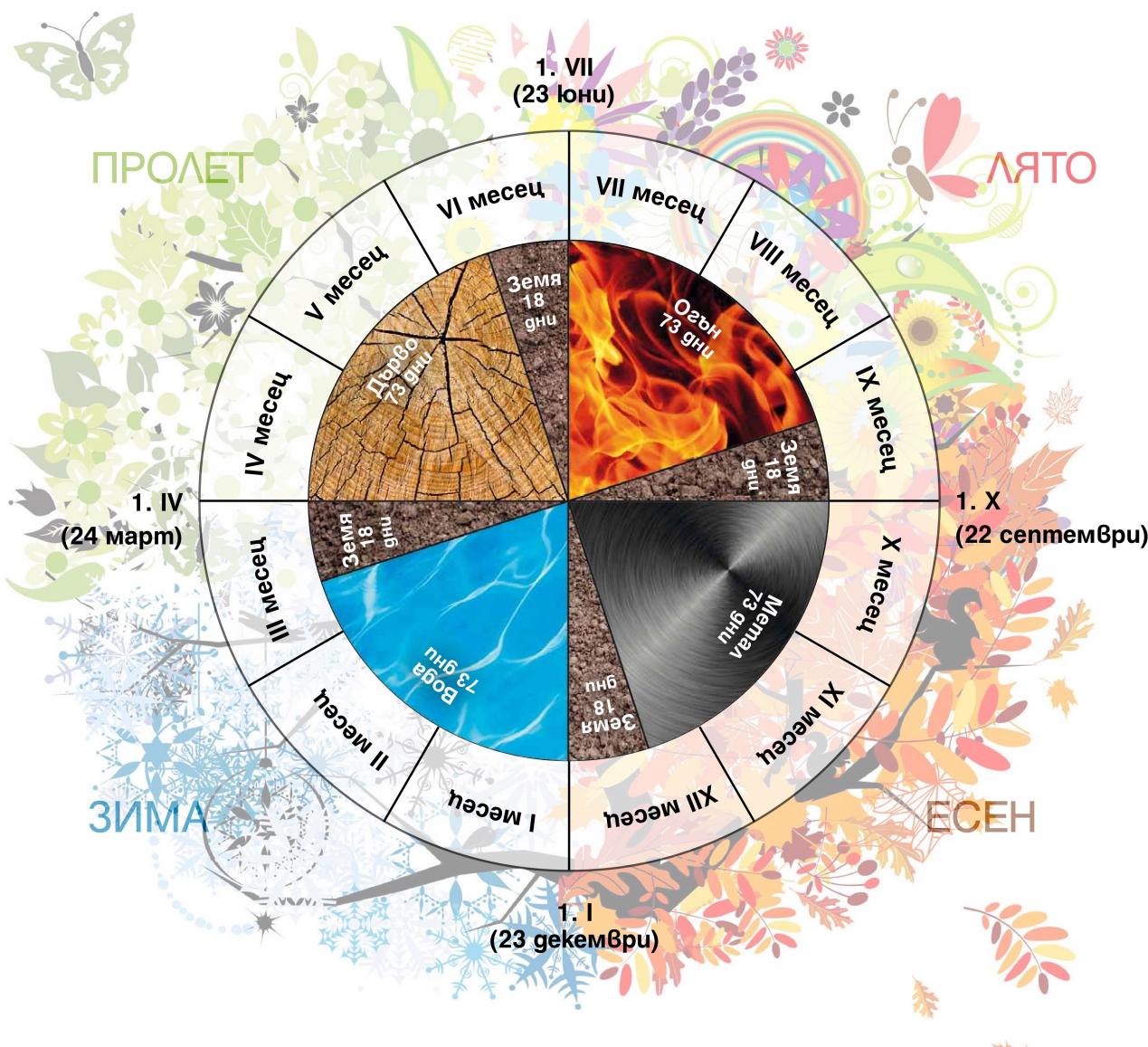
Нашата книга на промените

*В обредния ни календар са кодирани същите
принципи като в И дзин, хексаграмите пък изват
още от древния Шулер*

анните за българския календар не са изобилни и затова съществуват различни негови тълкувания. За уникалната измервателна система на предците ни смеписали вече подробно (брой 7/2012). Георги Велев използва структурата, предложена от Йордан Вълчев (български писател, известен с историческите си романти, с теорията си за прабългарския календар и с мемоарите си за конлагера Куциян). Според няя всяка

година се състои от 365 дни. 364 от тях са разделени на 12 месеца, които се делят на четири сезона. Всеки е с по 91 дни и според същността си е подвластен на една от стихиите, пише Велев. Зимата - на Водата; пролетта - на дървото, лятото - на огъня, есента - на металата. Земята като център на всички елементи е разпределена поравно между сезоните. Под нейната „власт“ са последните 18 дни от всеки сезон. По този начин всяка от 4-те стихии - Вода, огън, дърво и метал, заема по 73 дни в годината. Земята - с един по-малко. Общият сбор на тези дни

е 364. 365-ият е „нулев“. Той не влиза в съствата на годишните дни и е аналог на невидимото Дао. На всеки 4 години се е прибавял по още един „нулев“ (високосен) ден, за да изравни напрупалата се разлика.

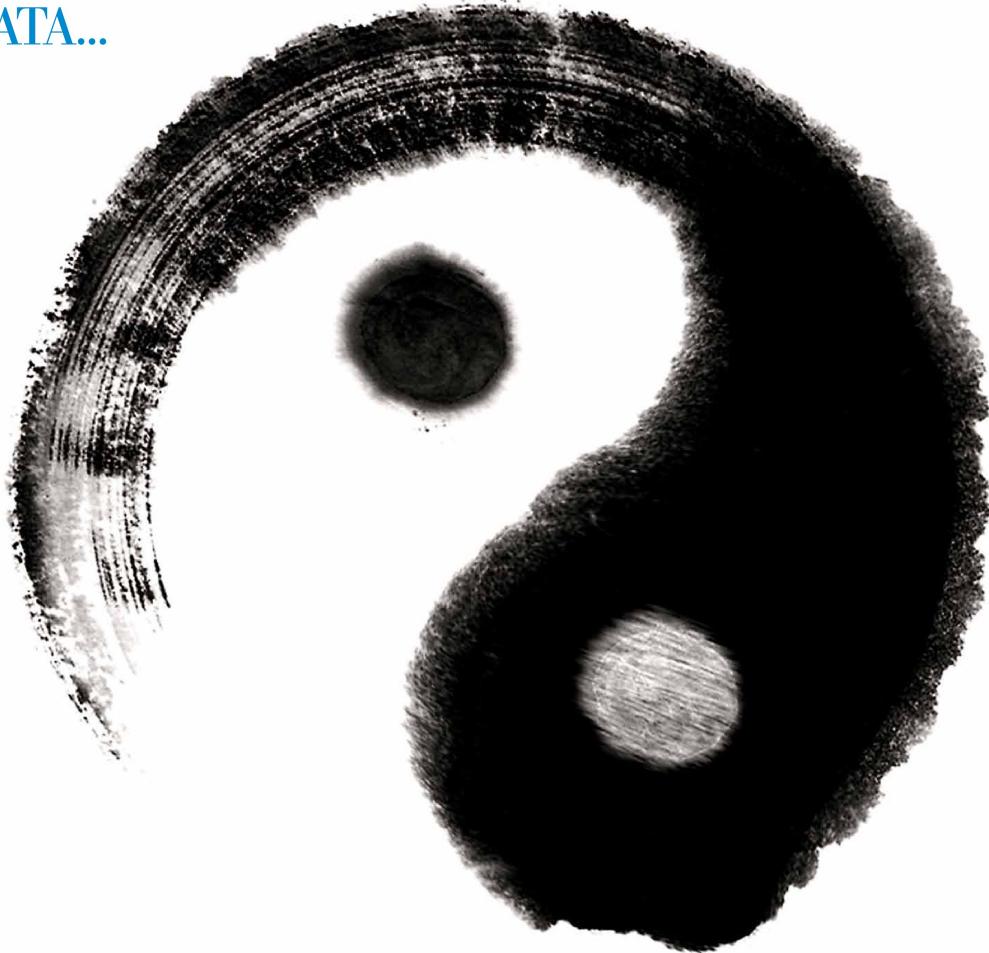
ДЕН ГОДИНА ХРАНИ

Всеки сезон е имал по три месеца. Първият винаги е с 31 дни, останалите 2 - с по 30. Също така давате се на падали винаги един и същи ден от седми-

цата. Например 1.1., 1.4., 1.7. и 1.10. Винаги са били в неделя. 1.2., 1.5., 1.8. и 1.11. - винаги сряда, и т.н. Годината започвала на 1.1. в неделя и е завършвала на 30.12., събота. Според Йордан Вълчев и други изследователи в старото българско летоброене годините са се групирали в голям цикъл - малък и голям. Малкият е бил 12-годишен. Големият се е състоял от 5 малки - $5 \times 12 = 60$ години. Така в големия цикъл се уравновесявали петте стихии, коментира изследователят.

Освен това годината се деляла на 3 части, пише Велев, според триадата на

■ ТЕМАТА...

© Thinkstockphotos

Великите сили – от 1-и до 4-и месец се падали на небето. На 1.5., сряда, започва ло времето на човека, който се пада по средата на небето и земята. Последните 4 месеца – от 1.9. до 30.12., били под „опеката“ на земята.

В тази стройна и прецизна структура на българския календар Велев открива отговор на един въпрос, по който не се знае твърде много: какво е представлявала религията на старите българи?

ВЯРА В КАЛЕНДАРА

„Заштото календар и религия са на практика едно и също нещо“ – обяснява Георги Велев. Според подредбата на дните, месеците и мястото на празниците в тях може да се пресъздаде моделът на света и Космоса, в който

са Вярвали старите българи. Но откъде да вземем празници, нима са останали традиции, наследени от тях? Велев решава да огледа внимателно познатите ни празници, сравнявайки ги с местата им в годишния цикъл на ки от българския календар, заменен с юлианския след покръстването през 866 г., а впоследствие и с григорианския.

Mакар старата Вяра постепенно да е загълхнала, празниците някак са се наместили в календара – основно по гъва начина: едните са започнали да се празнуват на същата дата, само че вече по юлианския ѝ еквивалент – например Еньовден според стария календар се падал на 1.7 месец, а според новия – на съответния еквивалент – 23 юни.

Други празници запазили числовата стойност, затова пък се разместили във времето. Например новата година по стария календар започвала на 1.1. (23.12.

по днешния календар). Но Всъщност нейният празник – Сурва или Сурваки, се изместил с няколко дни, за да остане отново честван на 1.1. от новия календар.

Това са интересни твърдения, които определено имат нужда от доказателство. Нужна е някаква схема, която да покаже вътрешната логика на даден празник със съответните действия в него. Георги Велев избира за свързващо звено и мерило принципите на И дзин – познанието за Дао, ки, ин и ян.

Дали това е лишено от логика, както звучи на пръв поглед? Може би не, ако сме съзнателни за факта, че календарът на българите е толкова сходен с този на китайците по своята структура, че различни изследвания спорят кой е по-стар, по-точен и кой от кой произлиза. Прието е, че българският е отделен и различен по своята същност.

КИТАЙЦИ

„Ние сме древен народ, който идва от Изтока. Освен това „Книгата на промените“ не е чисто китайско гостожение“ – разказва Велев. Доказва го една хексаграма, произхождаща от Древен Шумер от време много преди Китайската империя. Велев вижда снимка на находката в посветен на Шумер том на френската енциклопедия „Ларус“. „Хексаграмата е била излядана върху каменна плоча с доста голям размер заедно с няколко изображения на животни и хора. Намирала се е на централен площад. В „Книгата на промените“ тя е под номер 41 – вие непрекъснати черти, 3 прекъснати и отгоре още една непрекъсната“ – продължава Велев. Според тълкуванията на тяхната смисъл е „човек да поправи себе си и да надмогне егоизма си“.

Този факт, както и твърденията, че едни от най-ранните изображения на митичния Фу Си го представят с европеидни черти, по сумите на Георги Велев (*Същото се твърди и за Лao Дэ.*). Не съм открила подобни категорични из-

„Календар и религия са на практика едно и също нещо“ – обяснява Георги Велев.

ображения или цитати от извори, които да потвърдят това – б.а.) дават повод да се смята, че учението за хексаграмите е много по-древно. Следователно би могло да се допусне, че то е приносено в Китай. Естествено, с времето „Книгата на промените“ се превръща в класически китайски труд. Каквато и да е истината, неоспоримо е едно: невероятната мъдрост на И дзин. На въпроса къде и кога биха могли нашите предци да са намерили пресечна точка с учението за Дао и ки, Велев отговаря категорично: „Не знам. И не е моя работа да знам. Моя принос аз съм го дал. Човек не може да има задълбочени познания по твърде много теми. Аз показвам едни според мен твърде ясни връзки, които трудно човек би могъл да си измисли, ако не съществуваха. А останалите отговори нека ги потърсят специалистите.“

Но да се върнем към същината на темата. Според И дзин и в разбирането за ин и ян всичко в нашия свят има своята точна диаметрална противоположност. Единствени изключения са абсолютният предел, или Дао, както и празникът на Високосния ден. Движението на ки има свои особени и повратни пунктове, които обясняват на предните страници, разпределени по глави. А празниците би трябвало да отразяват именно тези специални моменти през годината. Защото календарът подрежда живота на човека според световния ред. Така всеки уединявява нивото на ки в себе си с онова от Космоса. По този начин човек постоянно се сравнява с идеала и се стреми да бъде в хармония и единение с него, обяснява Велев.

Ще разгледаме по-подробно шестте празници, които по изследванията на Георги Велев отразяват 6-те кардинални момента в годишния цикъл на ки. Той разглежда още десетки, но сами разбираме, че няма как да отделим място за всеки от тях... Така или иначе, ще завъртим веднъж календара на годината, за да видим ки са онези нишки, провеждащи общото и вкорененото между гве на пръв поглед толкова различни традиции.

За яньови були и инясало Време

*6 ключови празника бележват
годишния цикъл на енергията ки*

3 начи нека започнем от най-специфичния ден в колелото на българския календар – нулевия. Той си нямал нито гата, нито ден от седмицата, което символично го поставя извън Времето и пространството. Според Велев характеристиките му го превръщат в точен еквивалент на необяснимата и непостижима за човешкия ум празнота на Дао – абсолютна, величия предел, и това дава отговора. Кога в природата и космичния ритъм границата между дуалния свят и абсолютата би била най-тънка? Естествено, в края на един цикъл, на прага на нов. Според движението на ки това се случва по време на зимното слънцестопене на 22 декември. В този ден тъмнината е най-много, нощта – най-дълга, ин енергията е достигнала своя предел, ян се свила максимално. Именно това е най-логичният момент за нулевия ден –

мигът, преди всичко да подеме отново по колелото на възраждащите се живот и светлина. С Въвеждането на християнството този голям празник е бил изместен от обредния център на новата Вяра – Рождество, или Коледа. Затова старата обредност се е изместила и понаместила. Ето как става това според Велев.

КОЛЕДАРИ

Важна част от българската обредност са коледарите. Самобитният им характер и действия носят отглас от дrevни времена. Както обясняхме по-рано, когато тъмната и женска по природа ин достигне максимума на своята активност и обем, ян е най-малко, но в пика на своята жизненост. В нашия разказ коледарите се явяват израз именно на този ян. Затова и по традиция са били винаги момци ергени – на върха на своята жизненост, която обаче още

не се е проявила. Друг силен символ на ян енергията, която е на прaga отново да започне да расте, са дряновите тояги на коледарите. С тях те чукат по вратите на домовете, възвестявайки раздвижването на положителната мъжка сила. Не е случайна и украсата на калпациите им - кумку и венци, нанизани на червен конец, бучки захар, сушени сливи, стафиди. Kumkume, както и червеният конец са символи на ян, плодовете са израз на ин, а Венецаът е символ на началото (Дао и ку) – пише Велев в „Народният календар и неговите празници“.

Коледарите тръгват из село точно в среднощ, в глуха добра. Макро- и микрокосмът са едно и също. Разликата между тях е само в размерите им. Годината е един завършен земен цикъл на ки, който има свое точно копие в рамките на генонощето. Годишният преход в движението на ки е нулевият ден, а аналогът на същия преход в генонощето е именно „глуха добра“, т.е. нулевото време в рамките на генонощето, което е от среднощ до първи петли.

Групата на коледарите се води винаги от женен мъж. Това привидно противоречие има обяснение според Велев. Жененият мъж е израз на положителната ян сила, с доказана мъжка жизненост. А нима може да се допусне сега, в този отговорен момент от движението на ки, водачът на коледарите, анализи на свръхжизнения ян, да бъде мъж с недоказана мъжка жизненост?

Друг характерен момент от коледния празник са обредните хлябове. На повечето места у нас по традиция те са три, всеки с характерна украса.

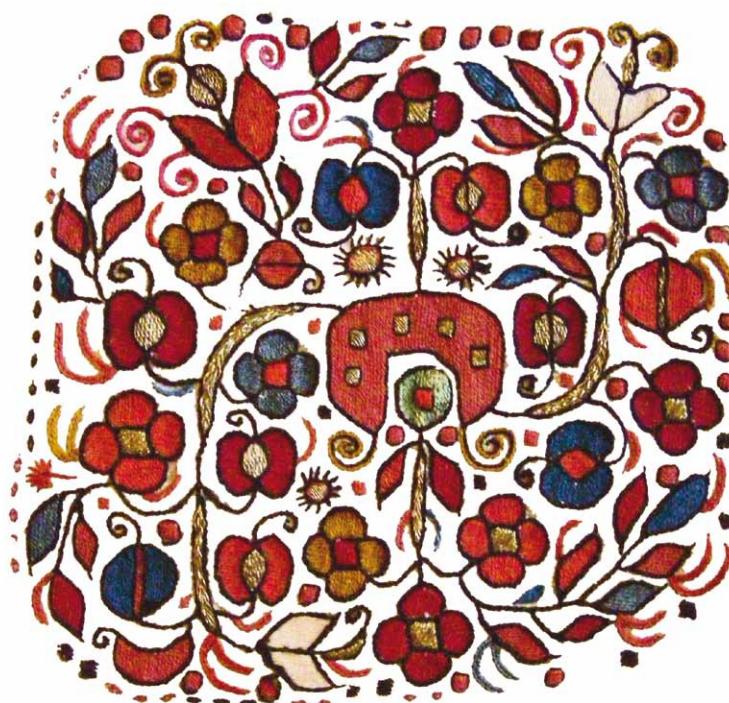
БЪДНИ ВЕЧЕР

Първият, наричан и Богова пита, е голям кръгъл хляб с украса от тесто, в която преобладават елементите кръст, кръг и цветове. Поне така са записали етнографите. Според Велев тази пита е еквивалент на небето. Кръгът предста-

Годината е един завършен земен цикъл на ки, който има свое точно копие в рамките на генонощето.

Влява Дао и ки, цветовете традиционно са символи на мъжката ян, с която се свързва небето. Кръстът е символ на Христос, все пак празникът повече от хилядолетие вече е християнски, а и на четирите основни посоки. Вторият хляб, по традиция посветен на земеделието, с украса, чиито елементи символизират труда на селянина, е израз на земята, обвързана с отрицателната ин. Третият хляб символизира третия член на Великата триада – човека. Погачите се дават от момите на коледарите. Велев открива в този акт символното предаване на „щафетата“ – доминиращата до

Българска шевица от ръкав на риза, изобразяваща вечния символ на ин и ян.

TEMATA...

▲
Поради съотношението на ин и ян на Еньобден билките, набрани преди изгрев на този празник, имат най-голяма лечебна сила.

този миг ин енергия предоставя движение на ян.

Трапезата на Бъдни Вечер е също самобитна. Традиционно тя е на земята, която според символиката на „Книгата на промените“, е ин. Прави се Вечер – т.е. В момент, когато светлината, слънцето, ян, е, така да се каже, под няя. На земята се слага слама – също символичен еквивалент на ин – понеже тя е носителят на ян – зърното. Върху сламата се поставя чувал за жито. Предназначението му е да събере в себе си зърното (ян), а онова, което обема в себе си ян, е винаги ин. Върху чувала се поставя домашно тъкан месал (трапезник). Като плод на активността на стопанката (ин) месалът ще бъде пак символичен арекват на ин. Върху месала се редят ястията – до едно постни, т.е. също ин, с което приключва наредждането на празничната трапеза. Ястията по традиция са 7 или 9 – нечетните числа са винаги ян (четните – ин). Така

максималната активност на ин в дадения момент на трапезата е символно представена от постните ястия, а ян е кодиран в числовия им брой.

СУРОВАКИ

По стария български календар Нова година е започвала непосредствено след нулевия ден на 1.1. (23.12. според сегашния). С новия календар празникът се е изместил с 9 дни – на 1 януари. Затова и обвързаните с началото на годината обичаи на Сурваки също са се преместили. Според Велев смисловият еквивалент на празника е кодиран в името му – Сурвака ки, т.е. сурвака или начална ки. Защото именно в този момент ки подема своето движение наново. Ян започва отново да расте. Сурвакарите и сурвакането са неизменна част от традиционния празник. Сега те вече не са ергени, както по Коледа, а млади женени мъже – защото положителната ян енергия расте, т.е. Вече се реализира и проявява на вън своята потенциалност. В елементите на сурвачката – инструментата на сурвакарите, Велев открива символиката на 5-те елемента: самата тя направена от дрян – дърво; кората на младия дрян е червена – огън; цветовете му са жълти – земя; панделката, вълната или памукът по нея са бели – метал; сушените сливи – черни – вода.

Така ян расте ли, расте. Докато достигне равновесие с ин. Това се случва в деня на пролетното равноденствие, когато ноцта (ин) и денят (ян) са равни. Според Велев то се чествало на 1.4., винаги неделя от стария календар или 24 март от сегашния. Пак според изследователя старият празник се е „скрил“ в сегашния Благовещен. Той се чества на 25 март. Изместил се е само с ден, което е напълно допустимо.

СЛЪНЦЕСТОЕНЕ

Следващият повратен момент от движението на ки е лятното слънцесто-

ене, в което ян достига своя максимум. Денят е най-дълъг, нощта, или ин – най-къса. Според нормата на стария календар това трябва да се случи на 92-ия ден, или точно 3 месеца след предишния голям празник. Точно толкова дни след Благовеще се пада Еньовден, или наречен още Яньовден. „Вярва се, че от този ден слънцето, тревата и птиците „инясуват“, т.е. слънцето престава да грее силно, тревата да расте, а птиците да пеят“ - пише в том 3 от „Етнография на България“, сборен колектив, в частта „Пловдивски край“. Можем лесно да си обясним този странен израз, казва Велев, ако погледнем какво става в движението на ки на този ден: дистигналият своя апогей ян започва да намалява, за да може ин да нараства. Инясева ще рече „превърща се в ин“, кое то и се случва в природата. Билките се берат на този ден, защото точно тогава в тях има най-много от положителната ян енергия, т.е. силата и потенциалта им ще е най-голяма.

И ако по времето на най-мошната ин (нулевия ден, Коледа) обредностите се извършват предимно от мъже (ян), този път ян е в своя пик, а ин е най-малка по обем на този ден, но най-вitalна. Затова т.нр. янъва буля е именно малко момиче, т.е. в което още изконните характеристики на ин са непроявени навън, но силно концентрирани и vitalни. Яньовата буля е покрита с червено було. Червеното символизиращо ян, обгръща ин, което отговаря точно на отношението между двите енергии в този ден.

ОБСЕЧЕНЕ

Ин започва да расте, ян – да намалява. Те отново постигат миг на равновесие в есенното равноденствие. Тук нещата стават малко по-нейсни и не толкова очевидно напасващи се.

Няма празник, който да отговаря по време и символика на 1.10. от стария календар на българите (22 септември от сегашния). Тук Велев предлага едно малко по-трудно за разбиране изчисление. Спо-

ред него старият празник се е изместил с цели 24 дни от законното му място – за да се установи на 29 август или Секновене. Той намира обяснение в символиката на празника. „Този празник се нарича още Обсечене, Црън св. Йован (Велес). Вярва се, че на този ден се „секне“ (сече) денят и нощта, т.е. стават равни. „Секне“ се и Богата, затова Вече не се къпят в реките. Змиите, гущерите и другите блечуги, както и самодивите се прибират в своите зимовища“ - пише в „Етнография на България“, том 3.

Георги Велев тълкува, че самата Вяра, че именно на този ден денят и нощта се изравняват, въпреки че това реално не се случва на 29-и август, показва, че празникът на есенното равноденствие се е изместил до Секновене. Вярата, че Богата се „секне“, също има свое обяснение. Като елемент Богата е ин. До момента на равноденствието ян е все още по-активен, по-голям по обем. Както си спомняме – когато едната енергия е повече по обем, другата е по-жизнена. Преди равноденствието ин е по-малко активна (един вид по-малка по обем), но същевременно – по-жизнена. Това я прави полезна за човека, в случая – за къпане. След равноденствието ин Вече взема надмощие – тя става по-активна (или по-голяма по обем) за сметка на нейната жизненост, която започва да намалява. Намаляващата ѝ жизненост я прави Вече недобра и не полезна, затова и не се къпят в нея.

Трето доказателство Велев открива в действията на самодивите – израз на ин жизнеността. Според народните

**Обредната пума е еквивалент на небето.
Кръгът представлява Дао,
цветовете традиционно са
символи на мъжката ян.**